

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Рожко-Павлишин Тетяна

У сучасній освіті активно відбуваються зміни у змісті й підходах до організації освітнього процесу сучасного закладу дошкільної освіти. Ці зміни стосуються як методологічних, так і нормативних основ дошкілля. Розпочалися вони із розроблення та ухвалення Концептуальних засад реформування середньої освіти (2016 р.) – документа, який проголошує принцип дитиноцентризму в освіті, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, психологічного комфорту і підтримки, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища для розкриття потенціалу кожної дитини, забезпечення співпраці учасників освітнього процесу на засадах взаємної довіри й поваги. Відповідно до Концептуальних засад нульовим рівнем структури нової школи є дошкільна освіта.

Концепція Нової української школи потребує екстраполювання основних завдань на дошкільну галузь шляхом модернізації змісту, навчально-методичного забезпечення, організації освітнього процесу, розбудови розвивального середовища тощо, оскільки реалізація неперервної освіти можлива за умови впровадження принципу наступності між суміжними ланками освіти, зокрема дошкільною і початковою [9].

Зростання уваги до освіти й виховання дітей раннього та дошкільного віку на національному рівні підтверджує активне обговорення проблем дошкільної освіти і визначення шляхів їх усунення в масштабах країни.

Для забезпечення системних змін в освіті дітей раннього та дошкільного віку, управлінні системою дошкільної освіти на різних її рівнях НАПН України розробила Концепцію освіти дітей раннього і дошкільного віку [10]. У документі визначені вікові межі передшкільної освіти, що охоплює старший дошкільний вік (шостий–сьомий рік життя), обов’язковий для набуття дошкільної освіти. Відповідно до Закону України «Про освіту» діти старшого дошкільного віку безумовно охоплюються дошкільною освітою [8].

Під час слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій (12.03.2020 р.) було акцентовано на потребі визначення в новому Законі України «Про дошкільну освіту» державних гарантій для здобуття обов'язкової дошкільної освіти 5-річними дітьми [18].

Водночас недостатньо розвинена мережа дошкільних закладів унеможлиблює обов'язкову передшкільну підготовку дітей старшого дошкільного віку. Це спонукає до пошуку інших шляхів підготовки дітей до школи. Згідно з освітніми нормативно-правовими документами, передшкільна освіта може реалізовуватися в дошкільних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності та вибудовуватися на принципах наступності й перспективності між дошкільною та початковою загальною освітою [12].

Опираючись на зазначені документи, передшкільну освіту розглядаємо як цілеспрямований, організований процес підготовки дітей шести–семи років до школи, формування в них соціально-особистісної (інтелектуальної, емоційної, особистісної) зрілості, що здійснюється відповідно до психолого-фізіологічних особливостей віку, з урахуванням індивідуальних особливостей сприйняття світу і засвоєння знань. Передшкільна освіта забезпечує дітям рівні стартові можливості для вступу до школи.

Вважаємо за потрібне спершу обґрунтувати значення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.

Поняття «передшкільна освіта» підсилює значення заключного етапу «дошкільної освіти», привертає увагу вчених, педагогів, батьків та громадськості до дітей старшого дошкільного віку (шести–семи років) з метою забезпечення наступності між освітніми ланками через організацію ефективної підготовки кожної дитини до початкової школи.

Одним із пріоритетів Міністерства освіти і науки залишається **переорієнтування системи освіти на потреби людини**. Усі громадяни повинні вміти вчитися протягом життя й мати доступ до якісної освіти, на це й спрямовуються зусилля фахівців та посадовців у галузі освіти.

Послідовне здобуття освіти можливе за дотримання принципів перспективності і наступності між суміжними ланками освіти – дошкільною та початковою, початковою і середньою.

Наступність – це дидактичний принцип забезпечення передумов до шкільного навчання. Її сутність як загальнопедагогічного методу в

тому, що педагоги допомагають дитині підготуватися без жодних негативних наслідків для її психіки до навчання в школі [6].

За час реформування загальної середньої освіти оновлено структуру та змінено зміст освітнього процесу. Дедалі нагальнішим стає питання забезпечення цілісного розвитку особистості на всіх рівнях освіти.

Цілісна єдність дошкільної і початкової освіти полягає в тому, що Нова українська школа скеровує всі ланки освіти на максимальне врахування індивідуальних особливостей (фізичних, психологічних, інтелектуальних) кожної дитини незалежно від її вікової групи.

Формула успішної Нової української школи містить такі ключові компоненти

Компонент	Сутність
новий зміст освіти	формування компетентностей, необхідних дитині для успішної самореалізації в суспільстві
наскрізний процес виховання	формування соціально-моральних цінностей
педагогіка партнерства	партнерство між учнями, учителями та батьками
дитиноцентризм	орієнтація освіти на потреби учня в освітньому процесі
нова структура школи	засвоєння нового змісту і формування необхідних життєвих компетентностей
сучасне освітнє середовище	умови, засоби й технології, потрібні для навчання учнів, освітян і батьків як у закладі освіти, так і поза його межами

Отже, принципи побудови дошкільної та початкової ланок в умовах реформування освіти загалом у межах Концепції Нової української школи мають багато спільного, утверджуючи:

- гуманізм як прояв поваги до особистості – доброзичливе, турботливе ставлення до дітей без застосування примусу й насилля;
- урахування вікових особливостей дітей і досягнень попереднього етапу розвитку;
- визнання самоцінності кожного вікового періоду;
- орієнтація на індивідуальні схильності, інтереси, темпи розвитку дітей, створення умов, комфортних для розвитку їхніх пізнавальних та психічних процесів, спрямованості на активність у соціумі,

усвідомлення мотивів власної поведінки, позитивної самооцінки, самоповаги та ввічливого ставлення до інших;

– реалізацію можливостей і здібностей дитини [5].

Ключові компетентності учня початкової школи, окреслені в Держстандарті початкової освіти, передбачають:

– вільне володіння державною мовою, здатність дитини спілкуватися рідною та іноземними мовами;

– математичну компетентність;

– компетентності у природничих науках, техніці й технологіях;

– інноваційність;

– екологічну компетентність;

– інформаційно-комунікаційну компетентність;

– культурні, громадянські та соціальні компетентності;

– підприємливість і фінансову грамотність;

– навчання впродовж життя [6].

Окреслені компетентності учня НУШ мають формуватися на ґрунті компетентностей, закладених ще в дошкільному віці. Серед ключових компетентностей дитини дошкільного віку виділяють:

– здоров'язбережувальну;

– комунікативну;

– предметно-практичну;

– ігрову;

– сенсорно-пізнавальну;

– природничо-екологічну;

– художньо-продуктивну;

– мовленнєву;

– соціальну;

– особистісно-оцінну [6].

Основні види діяльності дітей старшого дошкільного віку мають бути збережені і змістовно доповнені в молодшому шкільному віці.

Серед провідних напрямів розвитку старших дошкільників назвемо:

– спілкування;

– гру;

– рух;

– пізнання;

– господарсько-побутову діяльність;

– художньо-естетичний розвиток (конструювання, малювання, аплікація, ліплення, спів, слухання музики, хореографія, театралізація).

Збереження провідних напрямів розвитку сприятиме поступовому переходу до процесу навчання як до нового виду діяльності в першому (адаптаційно-ігровому) періоді початкової освіти. Метою цієї діяльності має бути:

- розвиток різних видів активності дітей;
- постійна творча самореалізація;
- формування нових компетентностей.

Варто назвати наскрізні вміння дитини, спільні для розвитку ключових компетентностей:

- читання з розумінням;
- висловлювання думки (усно й письмово);
- системне та критичне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- ініціативність;
- творчість;
- керування емоціями;
- конструктивне оцінювання ризиків;
- розв’язування проблем і прийняття рішень;
- співпраця з іншими [6].

Основою розвитку ключових компетентностей дітей у початковій школі вважаються базові якості особистості, набуті в дошкільному віці, серед них:

- допитливість;
- спостережливість;
- самостійність;
- ініціативність;
- відповідальність;
- чуйність;
- довільність;
- креативність;
- міжособистісна позитивна комунікація та ін.

У період від п’яти до шести–семи років у дітей відбуваються цілісні зміни особистості. У ході ігрової діяльності формуються початкові компетентності, які сприяють переходу до нового етапу розвитку в інших соціальних ситуаціях. Головним завданням для старшого дошкільного віку є формування та розвиток особистісних якостей дитини.

Початкова школа, опираючись на здобутки дошкільного дитинства, має забезпечити подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток.

У початкових класах діти вдосконалюють:

– ціннісне ставлення до рідного краю, держави, української культури;

– здатність до критичного мислення та творчого самовираження;

– бережливе ставлення до здоров'я тощо.

Формування нового провідного напрямку діяльності (зокрема навчального) в кожному з періодів розвитку дитини не означає скасування напрямів, які були провідними на попередньому етапі.

Освітній процес у початковій школі (відповідно до положень нового Державного стандарту початкової освіти) організують за циклами, враховуючи вікові особливості фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6–10 років, а саме: адаптаційно-ігровий (1–2 класи) та основний (3–4 класи).

Така циклічність сприятиме поступовому, психологічно комфортному переходу дитини від гри до навчання – провідних видів діяльності дошкільного та молодшого шкільного віку.

Забезпечуючи наступність і перспективність у роботі ЗДО й початкової школи, можна створити умови для всебічного, гармонійного розвитку ініціативної, компетентної та самодостатньої особистості на перших суміжних ланках системи безперервної освіти.

Реалізація принципів перспективності й наступності в закладах дошкільної і початкової освіти полягає в забезпеченні єдності, взаємозалежності та узгодженості мети, змісту, форм і методів організації освітнього процесу:

– *учителі початкових класів* мають бути добре обізнаними з освітніми програмами, методами і прийомами розвитку, навчання, виховання дітей старшого дошкільного віку, застосовуваними в закладах дошкільної освіти;

– *вихователі старших груп* мають знати зміст освітніх програм і технології навчання в початковій школі [6].

Сказане дає змогу уникнути ситуацій форсування або, навпаки, штучного сповільнення природного темпу розвитку дітей.

Крім цього, змістовий і технологічний складники освітнього процесу в ЗДО й початковій школі доцільно узгоджувати з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Елементи навчальної діяльності:

– навчальні інтереси,

– навчальні дії.

Елементи навчальної діяльності формуються в дітей старшого дошкільного віку завдяки:

– навчально-пізнавальній діяльності, спеціально організованій дорослим (навчальні заняття);

– будь-яким іншим, специфічним для дітей тієї чи тієї вікової групи, видам дитячої діяльності, проваджуваних у ЗДО.

Так забезпечується успішне набуття нових компетентностей.

Навчання в початковій школі, своєю чергою, не просто реалізує зв'язок сформованих компетентностей та вимог навчальної програми, а розширює, поглиблює й удосконалює попередньо отримані знання, уміння й навички, вироблені ціннісні ставлення та набутий досвід.

Щоб забезпечити наступність дошкільної та шкільної освітніх ланок, важливо встановити міцний зв'язок їхніх змістових компонентів. Послідовно і поступово реалізувати програми навчання, розвитку й виховання дітей дошкільного віку, а згодом – освітні програми для дітей 1 класу початкової школи.

Варто визначити основні акценти в забезпеченні наступності між дошкільною й початковою освітою:

Вихователь старших груп ЗДО	Учитель початкових класів
акцентує на виховному і розвивальному складниках освітнього процесу	враховує той рівень розвитку дитини, з яким вона прийшла до першого класу
надає пріоритет соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності	створює умови для органічного, природного збагачення особистості, її розвитку дитини, започаткованого ще в дошкільному періоді життя
уникає надмірної інтенсифікації інтелектуального розвитку дітей	

Навчати дитину писемного мовлення (читання, письмо) згідно з положеннями Державного стандарту початкової освіти – це завдання початкової школи. Водночас не можна штучно сповільнювати індивідуальний темп розвитку дитини, не задовольняючи потреби старших дошкільників.

Зміст навчальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку втілюється відповідно до чинних комплексних програм навчання, виховання й розвитку, рекомендованих Міністерством освіти і науки, які орієнтують вихователів на формування індивідуальної особистості дитини, розкриття її творчої спрямованості та розвиток потенційних можливостей.

Однією з них є програма «Впевнений старт» (у новій редакції). Головними завданнями, яких планують досягти за допомогою оновленої програми «Впевнений старт», вважаються:

– урівноваження різних напрямів розвитку особистості дитини зі збереженням її цілісності;

– забезпечення фундаменту успішності дитини шляхом її діяльній самореалізації в умовах нових соціальних ситуацій розвитку;

– побудова новітньої та зручної системи методичного сервісу для педагогів і батьків [6].

Матеріали програми становлять комплекс ефективних освітніх, розвивальних, виховних функцій і змістових напрямів організації життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку в межах їхньої вікової компетентності.

Щоб забезпечити наступність між дошкільною та початковою освітою, важливо впровадити єдину й динамічну систему конструктивних дій, спрямованих на розвиток, навчання і виховання старших дошкільників та молодших школярів, їх застосування буде спільним для управлінців, педагогів і батьків.

Для ефективного функціонування такої системи насамперед слід налагодити взаємодію між закладами освіти (або відповідними структурними підрозділами закладу освіти) на основі угоди про співпрацю.

В угоді про співпрацю визначаються:

– мета співпраці;

– права й обов'язки кожного закладу освіти.

Схема взаємодії закладів має передбачати:

– порядок дій, які будуть коригуватися з урахуванням фактичних умов;

– перспективи функціонування закладів освіти (або відповідних структурних підрозділів закладу освіти).

Щоб забезпечити наступність у роботі ЗДО і школи, варто організувати методичну роботу за двома напрямами: інформаційно-просвітницьким і практичним.

Інформаційно-просвітницький аспект співпраці між закладами

Важливим елементом наступності дошкільної і початкової освіти є обмін досвідом між вихователями та вчителями початкової школи щодо:

- використання різноманітних форм організації діяльності дітей, ігрових прийомів і методів;
- системи роботи з розвитку мовлення;
- поетапної соціалізації дитини, формування її пізнавальних процесів.

Для обміну досвідом необхідно планувати індивідуальні та інтерактивні (групові, колективні, колективно-групові) форми методичної роботи. Зокрема, ефективними виявляються такі:

- взаємне почергове відвідування вихователями і вчителями відкритих занять / уроків (або інших форм організації освітньої діяльності);
- проведення анкетування педпрацівників із питань забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, що сприяє визначенню напрямків подальшого підвищення майстерності педагогів;
- підготовка і проведення спільних семінарів-практикумів, конференцій, консультацій, педагогічних рад, засідань «круглих столів», тематичних виставок тощо;
- організація спільних методичних об'єднань, творчих груп педпрацівників закладів дошкільної освіти та початкової школи;
- залучення вихователів і вчителів до участі у проведенні спільних педагогічних проєктів, розробленні методичних рекомендацій;
- взаємний обмін педагогічним досвідом щодо практичної реалізації наступності між дошкільною й початковою ланками освіти;
- сприяння і допомога в самоосвіті педагогів, систематичному підвищенні їхньої фахової майстерності.

Інформаційно-просвітницький аспект взаємодії закладів дошкільної та початкової освіти має спрямовуватися як на педагогів, так і на батьків.

У роботі з батьками доцільно передбачити:

- анкетування з питань індивідуального розвитку особистості дітей, рівня досягнення ними дошкільної зрілості з метою надання консультативної допомоги;
- ознайомлювальну роботу щодо психологічних закономірностей розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- проведення Днів відкритих дверей у закладах загальної середньої освіти;
- упровадження «педагогічних віталень» з питань створення у школі психологічно комфортної обстановки для кращого сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра;

– батьківські клуби;

– інтернет-консультації, вебінари або форуми для батьків тощо.

Необхідною умовою успішного вирішення завдань наступності вважаємо встановлення зв'язку та творчої співпраці між ЗДО і початковою школою на рівні заходів із дітьми.

Серед перспективних напрямів реалізації практичного співробітництва між освітніми закладами слід виокремити:

– попереднє знайомство педагогів початкової школи зі своїми майбутніми учнями;

– відвідування вихователями відкритих уроків, позакласних заходів своїх колишніх вихованців з метою спостереження за їхнім розвитком;

– проведення ознайомлювальних екскурсій для дітей;

– організація спільних конкурсів, тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів тощо;

– проведення спільних митецьких заходів у закладах дошкільної та загальної середньої освіти (відвідування музеїв, театралізованих вистав і т.д.);

– спільна участь старших дошкільнят та школярів у проєктній діяльності тощо.

Наступність дошкільної і початкової освіти обов'язково вимагає узгодженої діяльності психологічних служб закладів.

Взаємодія ЗДО і початкової школи на рівні соціально-психологічних служб потребує:

– спільного психолого-педагогічного контролю за процесом розвитку дітей;

– дослідження рівня розвитку основних рис особистості старших дошкільників як передумови їх успішного навчання в початковій школі;

– аналізу умов вдалої адаптації першокласників до шкільного життя;

– використання розвивально-корекційних прийомів у роботі з дітьми, які потребують індивідуального підходу;

– проведення спільних методичних заходів.

Дотримуватися принципу наступності дошкільної і початкової освіти шляхом, тобто узгодженої організації життєдіяльності дитини, важливо незалежно від форми здобуття нею освіти – у ЗДО, початковій школі, центрі розвитку дітей чи в умовах сімейного (домашнього) виховання.

Зберігаючи наступність, ЗДО і школа мають провадити освітню діяльність спільно й системно – усім педагогічним колективом.

Лише об'єднавши зусилля педколективів закладів дошкільної і початкової ланок шкільної освіти, а також отримавши підтримку батьківської громади, можливо забезпечити психологічно виважений та успішний для дитини перехід із попереднього рівня освіти на наступний.

На нашу думку, доступності і різноманітності дошкільної освіти сприяють: оновлення нормативно-правової бази освіти, розширення мережі суб'єктів освітньої діяльності, зокрема дошкільної освіти, збагачення її форм (відкриття груп із короткотривалим перебуванням тощо), створення центрів методичного та психологічного супроводу батьків, діти яких не здобувають освіти в ЗДО, або тих, що свідомо обрали сімейну форму дошкільної освіти [17].

Традиційно поняття доступності пов'язане з кількома показниками: фізичною доступністю освітніх послуг, їх фінансовою доступністю, зумовленою спроможністю споживачів отримати освітні послуги, та спроможністю громади надати споживачам ці послуги.

Фізична доступність освіти характеризується наявністю достатньої і розгалуженої мережі закладів дошкільної освіти для різних категорій населення – відповідно до їхніх освітніх потреб, здібностей тощо. Проте часто фінансова неспроможність громади чи споживачів послуг унеможливує здобуття дітьми дошкільної освіти.

На рівень фінансової доступності впливає багато факторів: економічний стан розвитку країни, наявність державних гарантій щодо обов'язковості та безоплатності здобуття освіти або певних її рівнів, кількість місць в освітніх закладах та ін.

Очевидно, що національна державна освітня політика під впливом загальноосвітніх тенденцій у забезпеченні доступності дошкільної освіти зазнала відчутних змін. Водночас в Україні й досі спостерігається низький рівень забезпечення доступу до дошкільної освіти, особливо в сільській місцевості, недостатнє фінансування дошкільних закладів; невідповідність їх мережі потребам населення; переповнені групи [13]. Сказане підтверджує необхідність вирішення питань фінансової доступності дошкільної освіти, урахування фінансової спроможності різних категорій сімей та створення широких можливостей для реалізації права дітей на здобуття дошкільної освіти.

Однією з найбільших світових цінностей сьогодні стає освіта, зокрема дошкільна. Тому її результативність слід пов'язувати не лише з доступністю, але і з якістю. Це пояснює утвердження глобальної

тенденції до забезпечення рівного доступу до якісної дошкільної освіти, тобто створення відповідних умов (законодавчого й ресурсного забезпечення) та розроблення механізму об'єктивного її оцінювання за певними показниками і критеріями [14, с. 114–120].

Декларований принцип дитиноцентризму передбачає максимальне врахування здібностей, потреб та інтересів дітей, послідовну індивідуалізацію дошкільної освіти, повноцінний розвиток особистості дошкільника, розкриття його особливостей, унікальності. У сучасних педагогічних дослідженнях індивідуалізація розглядається як:

система впливу на окрему дитину для якнайповнішого розкриття її індивідуальних схильностей і здібностей, створення оптимальних умов як для розвитку її особистості, так і досягнення освітніх цілей [13, с. 30];

процес навчання, у ході якого способи, прийоми й темпи узгоджуються з індивідуальними можливостями (відмінностями) дитини, з рівнем розвитку її здібностей [11];

стратегія, що передбачає, з одного боку, організацію освітнього процесу, тобто вибір способів, прийомів, темпу навчання зумовлюється індивідуальними особливостями дитини, а з іншого – різні навчально-методичні, психолого-педагогічні та організаційно-управлінські заходи, які забезпечують урахування індивідуальних особливостей дитини в процесі навчання [14, с. 120];

засіб побудови дитиною індивідуального освітнього маршруту в процесі здійснення особистісно важливої діяльності з опорою на індивідуальний вибір дитини і її інтерес, зумовлений наявністю в неї певних здібностей [14, с. 157].

Питання можливості індивідуалізації суспільного дошкільного виховання довгий період залишалося дискусійним.

Так, на початку ХХ століття Еллен Кей – шведська письменниця, публіцистка, громадська діячка, лідерка жіночого руху та відома педагогиня – виступила проти масового суспільного дошкільного виховання, оскільки воно пригнічує індивідуальність дитини, через численні обмеження розвиває у неї «стадність», ігри й розваги за вказівкою дорослих, імітацію трудової діяльності гальмують розвиток підприємливості і фантазії, а «початкове виховання повинно мати на меті розвиток індивідуальності [12, с. 215]». Іншими словами, чим раніше дитину віддають на виховання суспільству, тим менше в неї шансів зберегти й розвинути задатки і здібності, дані природою, чим

пізніше дитина зіткнеться із суспільним вихованням, тим більшою індивідуальною стійкістю буде вирізнятися [12, с. 103–109].

Водночас італійська лікарка, психологиня та педагогиня Марія Монтесорі, прихильниця вільного виховання, переконувала в тому, що можна досягти індивідуалізації суспільного дошкільного виховання за умови використання методу, зорієнтованого на розвиток потенційних здібностей дитини, підтримку дитячої активності, правильну організацію освітнього середовища й освітнього процесу, зменшення концентрації на особі вихователя.

Освітнє середовище, на думку італійки, повинно бути націлене на розвиток самодіяльності та самостійності дитини через реалізацію принципу її свободи в освітньому просторі (свободи вибору дидактичного матеріалу, місця роботи, тривалості, партнера для спільної діяльності і т.д.). «Наставниця має керувати навчальним процесом, проте вона не повинна відволікати увагу дитини на себе. Для цього слід володіти спеціальними навичками, добре знати навчальну програму та вміти працювати з дидактичним матеріалом [13, с. 81–85]».

За роки незалежності України дошкільля зазнало суттєвих змін, засадничою основою яких стало впровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, що визначається як розвиток у дитини самоактивності, формування відповідальності, здатності самовизначитися в життєвому просторі відповідно до вікових можливостей, ціннісного ставлення до Природи, Рукотворного Світу, Людей і Самого Себе [17]. Особистісно орієнтовану модель покладено в основу Базового компонента дошкільньої освіти та програм розвитку дітей.

Отож детальне педагогічне вивчення дитини є обов'язковою вихідною умовою індивідуалізації дошкільньої освіти поряд із характером виховних впливів та організацією освітнього середовища, а також налагодженням партнерської взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу (дітьми, батьками, педагогами, громадою тощо).

Старт Нової української школи актуалізував вирішення проблеми наступності між дошкільньою освітою і початковою школою шляхом узгодження нормативно-правового поля, програм дошкільного та шкільного навчання, уведення в дошкільнє навчання основних засад НУШ, зокрема компетентнісного принципу, гарантування доступної дошкільньої освіти.

Важливо забезпечити дітям безболісний перехід від дошкільньої освіти до початкової школи. Водночас наступність дошкільньої і

шкільної освітніх ланок не ототожнюється зі спадкоємністю навчальних предметів та формуванням специфічних шкільних умінь і навичок уже в дошкільному віці, оскільки ми не готуємо майбутнього «зручного учня» для початкової школи. Слід говорити про наступність у загальному розвитку дитини, формування її психологічної й фізичної готовності до подальшої шкільної освіти. З цією метою доцільно організувати освітній простір дитини, що стає провідним завданням сучасного закладу дошкільної освіти.

У наукових дослідженнях термін «освітній простір» наповнюється різним змістом. Наприклад, за визначенням К. Крутій, освітній простір – це розгорнута система, яка охоплює суб'єктів освітнього процесу, об'єкти проєктування та існує за єдиними законами [11].

Категорія «освітній простір» тісно пов'язана з поняттям «відкритість освіти», тобто з інтеграцією закладу дошкільної освіти в соціум. Це вимагає нового способу організації освітнього простору, де не лише традиційні інститути (заклади дошкільної, загальної середньої чи вищої освіти) виконують освітні функції, але й територіальна громада і всі складники соціального та культурного середовища мають освітній вплив.

Одним із важливих елементів системи відкритого освітнього простору є розроблення індивідуальної освітньої траєкторії дошкільника, яка дає кожному змогу проявити свою індивідуальність і творчість. «Індивідуальна освітня траєкторія» становить собою цілеспрямовано спроектовану диференційовану освітню програму, що забезпечує дитині позицію суб'єкта вибору, розробки та реалізації освітньої програми у процесі професійної педагогічної підтримки його самовизначення й самореалізації. Індивідуальна освітня траєкторія – змістовний компонент особистісної траєкторії розвитку, який і визначає технологію індивідуалізації освітнього процесу.

Як зазначено в Законі України «Про освіту», «здобувачі освіти мають право на : ... індивідуальну освітню траєкторію, що реалізується, зокрема, через вільний вибір видів, форм і темпу здобуття освіти, закладів освіти та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін, рівня їх складності, методів і засобів навчання [7]». Закон роз'яснює: «Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план [8]». Батьки здобувачів освіти теж мають право «брати участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини та / або індивідуального навчального плану [8]».

Отож дитина стає на шлях індивідуальної освітньої траєкторії ще в дошкільному віці, коли закладаються базові компоненти її здоров'я й особистості, уявлення про соціум і власне місце в ньому, особливо це стосується передшкільного періоду.

Щоб успішно втілити індивідуальну траєкторію розвитку у відкритому освітньому просторі, важливо створити умови для: вільного вибору дітьми виду та учасників діяльності, прийняття ними самостійних рішень, вираження своїх почуттів і думок; розвитку вміння працювати в колективі однолітків, дотримуватися правил взаємодії в різних ситуаціях; розгортання індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням темпу, можливостей, інтересів та особистого досвіду кожного суб'єкта освітнього процесу; здійснення недирективної допомоги дітям, підтримки дитячої ініціативи та самостійності в усіх видах діяльності (ігровій, дослідницькій, проєктній, пізнавальній тощо); партнерської взаємодії з батьками, безпосереднього їх залучення до освітньої діяльності через спільні освітні проєкти на основі виявлення потреб і підтримки освітніх ініціатив сім'ї.

Виховний вплив на особистість, яка розвивається, буде ефективним за умови організації продуктивного діалогу, змістовної взаємодії всіх учасників освітнього процесу та налагодження соціального партнерства закладу дошкільної освіти із соціальним оточенням. Партнерами ЗДО мають стати сім'ї вихованців, державні й місцеві органи влади, заклади освіти, культури і спорту, громадські організації та ін.

Завдяки соціальному партнерству розширюється освітній простір закладу дошкільної освіти, удосконалюються різні аспекти його життєдіяльності, підвищується якість освітньої діяльності, розвитку, адаптації і соціалізації дітей.

Невід'ємною умовою індивідуалізації дошкільної освіти вважаємо встановлення партнерських стосунків між педагогами закладу дошкільної освіти і батьками як найпершими агентами впливу на дитину. Це завдання нині набуває пріоритетного значення, потребує постійної уваги та системної роботи. Зазвичай, батьки недостатньо занурюються у виховний процес ЗДО, мало цікавляться його можливостями й освітніми послугами. Крім цього, вони мало знають про здібності, потреби, інтереси, проблеми чи освітні перспективи власної дитини. Сказане доводить необхідність якнайповнішого залучення батьків до різних форм співпраці з педагогами закладу дошкільної освіти, вироблення в них комплексного уявлення про

дитину, її вікові й індивідуальні особливості. Значної ваги набувають питання формування свідомої батьківської позиції, відповідальності за виховання власної дитини, оволодіння різними методами виховного впливу, підвищення педагогічної культури сім'ї, залучення батьків до освітніх та організаційних проблем закладу.

Ефективна співпраця ЗДО з родиною допомагає зміцнити емоційні зв'язки між дитиною та батьками, пробудити інтерес батьків до світу дитячих переживань, а отже, і до всього, що відбувається в закладі дошкільної освіти, щоб разом долучати дитину до суспільного життя, формувати основи її характеру, виховувати інтерес до природи, мистецтва, стимулювати уяву і потребу творити.

Співпраця з батьками не має зводитися до їхньої підтримки роботи педагогів чи матеріальної допомоги ЗДО за потреби. Вона покликана ґрунтуватися на партнерстві, взаємній відповідальності за розвиток, здоров'я та безпеку дітей. Тобто партнерство – це реалізація спільної стратегії дій, єдиної мети чи конкретного плану заходів, чіткий розподіл обов'язків і відповідальності між сторонами, координація та гнучке реагування на зміну ситуацій і проблем, свідоме виконання взаємних домовленостей, умов та прагнення до високих результатів взаємодії. Налагодженню партнерських відносин сприяє толерантне ставлення до іншого, його почуттів, відкритість, повага, взаємна довіра, наявність загальних цілей і цінностей, уміння ефективно спілкуватися.

Упровадження Концепції Нової української школи потребує ґрунтовного перегляду теоретичних, методологічних та нормативно-правових засад дошкільної освіти як нульової ланки неперервної системи освіти України для закріплення в ній педагогіки партнерства, позитивної психології й дитиноцентризму.

Вважаємо за потрібне висвітлити проблему мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку, яка в нашому дослідженні розглядається в контексті наступності закладу дошкільної освіти та початкової школи. Питанню розвитку мовленнєвої компетентності приділяють увагу науковці як минулого, так і сучасності: А. Богуш, В. Бенера, Н. Гавриш, А. Гончаренко, К. Ушинський та ін. У наукових розробках вчених, зокрема, у працях О. Аматыєвої, предметом дослідження обрано процес навчання виразності мовлення дітей старшого дошкільного віку. У центрі дослідження Н. Водолаги є навчання розповіді дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Питання формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку досліджувала О. Жильцова. Заслуговує на

увагу розвідка Н. Кирсти про використання поетичної спадщини Марійки Підгірянки в лексичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Розвиток описового мовлення старших дошкільників засобами української народної іграшки вивчає С. Ласунова. Методику розвитку діалогічного мовлення та збагачення словника дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор висвітлює Н. Луцан. У дослідженні Н. Маковецької увага зосереджена на навчанні старших дошкільників суфіксального творення іменників і прикметників засобами емоційно-експресивної лексики. Зацікавлює практичний аспект наукового дослідження Н. Малиновської, що розкриває результати порівняльного аналізу переказів дітей старшого дошкільного віку, які навчалися за традиційною сучасною методикою і за методикою, рекомендованою С. Русовою. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дітей старшого дошкільного віку характеризує Т. Пироженко, що дає уявлення про особливості мовленнєвого онтогенезу. Актуальною проблемою дошкільної лінгводидактики є формування культури мовленнєвого спілкування, мовленнєвого етикету й виразності дитячого мовлення. Цій проблемі присвячені праці С. Хаджирадевої. Особливості формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі показує Н. Шиліна.

Формування готовності дітей до навчання в школі є складним і тривалим процесом. Мовленнєвий розвиток дитини вважається одним із визначальних складників загальної готовності до школи. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти наступність у його розвитку потребує орієнтації на вимоги школи, формування знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання. З позиції школи – це опора на знання, уміння та навички, засвоєні дитиною в дошкільний період [2].

Наступність ЗДО та школи передбачає розвиток дітей та їх підготовку з таким рівнем загальної вихованості, особистісних і пізнавальних характеристик особистості, що відповідають вимогам навчання. З іншого боку, школа має спиратися на знання, здобуті дошкільниками на попередньому освітньому щаблі. У науковій літературі, присвяченій актуальним питанням наступності, ідеться про важливі умови безперервної освіти й виховання. Тобто наступність – це насамперед визначення загальних і специфічних цілей освіти на різних етапах, вибудовування єдиної змістовної лінії, яка забезпечує ефективний розвиток дитини, її успішний перехід на черговий освітній

ступінь [13]. Водночас обов'язково враховується зв'язок та узгодженість кожного елемента методичної системи освіти.

Як стверджує А. Богуш, «формування готовності вихованців до шкільного навчання передбачає складний і тривалий процес, мета якого – всебічно розвивати дошкільників. Рівень розвитку мовленнєвої готовності дітей – це найважливіший компонент цілісної підготовки до школи [3, с. 5]». З позиції дошкілля наступність у мовленнєвому розвитку розглядається як спрямованість на вимоги школи, на формування тих знань, умінь та навичок, які потрібні для подальшого навчання. Організація роботи в початковій школі буде ефективною, якщо будуватиметься з урахуванням досягнутого в дошкільному віці актуального рівня розвитку мовлення дитини [3].

Організація підготовки дітей до школи в ЗДО традиційно здійснюється за такими напрямками: організаційно-методичне забезпечення, робота з дітьми і взаємодія педагогів та батьків.

До складу організаційно-методичного забезпечення входять:

- загальні педагогічні ради з питань наступності;
- практикуми, семінари;
- вивчення досвіду практичного застосування педагогами й вихователями різних методів і прийомів;
- вироблення та формування єдиної системи діагностики готовності дітей до школи.

Робота з вихованцями охоплює такі аспекти:

- проведення адаптаційних занять (школа майбутнього першокласника чи недільна школа);
- загальна робота з моніторингу розвитку дітей, визначення їхньої зрілості, готовності до школи;
- спільне проведення спортивних заходів і свят.

Система взаємодії батьків та педагогів містить такі форми й методи:

- дні відкритих дверей;
- загальні батьківські збори;
- уроки та адаптаційні заняття з батьками;
- відкриті заняття для здобуття додаткової освіти;
- консультації педагогів та психологів;
- шкільні екскурсії;
- спортивні заходи і свята за участю батьків [3].

Вважаємо, що формування правильного мовлення вихованців – це одне з найважливіших завдань дошкільної освіти. Аналіз динаміки й

актуального стану проблеми показує, як невідомо зростає число школярів з порушеннями мовного розвитку. Для цілеспрямованого і системного виправлення ситуації щороку до плану роботи ЗДО включаються завдання щодо мовленнєвого розвитку дітей, посилення співпраці вихователів, учителів та батьків. Усі учасники освітнього процесу мають одну мету: знайти ефективні прийоми підвищення якості мовленнєвого розвитку вихованців. Злагоджена діяльність вихователів, вузьких фахівців і батьків допоможе підвищити рівень та результативність роботи з розвитку мовлення дошкільників, максимально враховувати індивідуальні особливості кожного вихованця.

Формування умов для повноцінного мовленнєвого розвитку вимагає:

- цілеспрямованої роботи вихователів, вузьких фахівців (логопедів) з мовленнєвого розвитку дітей;
- підвищення професійного рівня освітян із питань мовленнєвого розвитку дошкільників;
- проведення платних занять із розвитку мовлення;
- вивчення стану усного дитячого мовлення;
- активної участі батьків у формуванні нормативного мовлення дітей.

Особливу увагу вихователі повинні приділяти розвитку словникового запасу дошкільників. Для цього проводиться комплекс вправ, спрямованих на вироблення зв'язного мовлення і засвоєння граматичних категорій. Звукову культуру мовлення в дітей слід формувати не лише під час занять, але й у щоденному спілкуванні. Так, музичні заняття дають змогу працювати над інтонаційною виразністю, диханням і дикцією дітей. Для розвитку мовлення дошкільників корисними будуть щоденна пальчикова та артикуляційна гімнастика [3].

У Державному стандарті початкової освіти зазначені вимоги до обов'язкових результатів навчання й компетентності здобувачів освіти за такими освітніми галузями: мовно-літературна, математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька й фізкультурна.

Мовно-літературна освітня галузь охоплює українську мову, мови відповідних корінних народів і національних меншин, літератури, українську мову та літературу для корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту [4].

Метою вивчення української мови й літератури, мов і літератур відповідних корінних народів та національних меншин є формування комунікативної, читацької й інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти із застосуванням засобів різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного та національного самовираження, користуватися ними в особистому й суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

У результаті навчання здобувач освіти:

– взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;

– сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення власного досвіду;

– висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови;

– досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх [4].

Мета іншомовної освіти – це формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього й опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб.

Завдяки цьому здобувач освіти:

– сприймає інформацію, висловлену іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування і критично оцінює таку інформацію;

– розуміє прочитані іншомовні тексти різних видів для отримання інформації або емоційного задоволення, використовує прочитану інформацію та критично оцінює її;

– надає інформацію, висловлює думки, почуття і ставлення, взаємодіє з іншими особами усно, письмово та в режимі реального часу, використовуючи іноземну мову [4].

Наступність у розвитку мовлення на етапі дошкільної і початкової освіти може набувати різних форм. Усе залежить від творчого підходу

та розуміння педагогами значення цієї проблеми. Узвичаєною формою вважаються взаємні відвідування: вихованці старших груп ЗДО присутні на уроках у початковій школі. Такі екскурсії справляють на вихованців глибоке враження. Доказ того – ігри в «школу», під час яких у своїх сюжетах діти передають те, що бачили на шкільних уроках. Молодші школярі приходять до ЗДО, щоб узяти участь в екскурсіях, святах, іграх, виставах чи спостереженнях. Як свідчить досвід, змістовна, емоційно забарвлена взаємодія вихованців різного віку сприяє довірливим, теплим стосункам між дітьми, збагачує їхнє мовлення.

Ще одна відома форма – це запрошення педагогів початкових класів до ЗДО. Перехід до школи – дуже важлива подія в житті самої дитини та її родини. Для швидкої адаптації, мінімізації втрат прийнято проводити зустрічі випускників дошкільного закладу і вчителів зі школи, що відчутно допомагають дітям, які йдуть до першого класу.

Останнім часом значного поширення набула ще одна форма роботи, покликана покращити знання вчителя про майбутніх вихованців. У багатьох дошкільних закладах педагоги заповнюють «Індивідуальну карту розвитку дитини 6–7 років», де вказують параметри соціального, фізичного, пізнавального й естетичного її розвитку. Відвідуючи заклад дошкільної освіти, учитель формує власне уявлення про майбутніх учнів, прогнозує можливі труднощі в подальшій роботі, знайомиться зі змістом спеціальної підготовки, формами роботи з дошкільниками, щоб надалі підтримати наступність, опираючись на здобутий дітьми досвід. Слід зауважити, що школярі емоційно переживають спілкування з педагогом, а їхні батьки прислухаються до фахових побажань та порад [20].

Головні завдання з розвитку мовлення дошкільника тісно переплітаються із завданнями мовленнєвого розвитку молодших школярів, а саме:

- формування у вихованців активного й багатого словникового запасу;
- розвиток навколишнього мовленнєвого середовища дитини дошкільного віку;
- вироблення культури спілкування і зв'язного мовлення;
- удосконалення вміння правильно вимовляти слова та звуки [5].

У їх реалізації неабияку роль відіграє професіоналізм педагогів, які застосовують різноманітні форми, методи та прийоми роботи, стимулюють мовленнєву активність дітей, створюючи проблемні

ситуації і спонукаючи дошкільників висловлюватися та вирішувати логічні завдання.

Водночас повноцінний мовленнєвий розвиток дитини неможливий без залучення до педагогічного процесу батьків. Жодна освітня програма не допоможе досягти хороших результатів, якщо вона не реалізується спільно із сім'єю чи в ЗДО не створені умови для залучення батьків до участі в освітньому процесі.

Планом методичної роботи передбачаються заходи для забезпечення наступності – це спільні наради, педагогічні ради, круглі столи та ін. за участю педагогів закладів дошкільної освіти, батьків і вчителів початкових класів. Як показує практика, вони є ефективним засобом активізації всіх учасників, сприяють зближенню й виробленню єдиних позицій [5]. Отож робота з мовленнєвого розвитку дітей ведеться планомірно, започатковуючись у сім'ї, продовжується в дошкільному закладі, а далі – у початковій школі.

Щоб забезпечити наступність у роботі педагогів ЗДО та школи, необхідно передбачити її у програмах і методах, доклавши до мовленнєвого розвитку дітей спільні зусилля. Так, у дошкільний період формуються фундаментальні особистісні якості дитини, які служать основою її успішності в школі. Водночас початкова школа опирається на здобутки дошкільника, підхоплюючи їх, розвиває накопичений потенціал. Тільки спільна робота батьків і педагогічних колективів закладів освіти забезпечить дітям успішне навчання та загальну самореалізацію.

У світлі сучасних настанов Нової української школи питання наступності між закладами дошкільної і загальної середньої освіти набуло нових значень. Нині особливо актуальними є проблеми, пов'язані з фізичним та психологічним здоров'ям дітей. Наступність у діяльності ЗДО та школи, зокрема, стосується і збереження останніх, визнання цінності дитинства, формування особистісних якостей неповнолітніх тощо. Повноцінна підготовка дитини до школи передбачає зміцнення її здоров'я, емоційно-особистісний, пізнавальний та художній розвиток, формування комунікативних навичок [5]. А це націлює на подолання застарілої схеми взаємодії ЗДО і школи, коли дитина просто готується до подальшого навчання.

Ще одним важливим завданням закладу дошкільної освіти в контексті реалізації принципу наступності між дошкільною та початковою ланкою є засвоєння дітьми граматичного ладу мови, що вказує на інтелектуальний рівень особистості. Добре сформований граматичний лад мови в дошкільному віці забезпечує успішний

розвиток монологічного мовлення дитини, якому в подальшому належатиме визначальне місце в мовленнєвій діяльності учня.

Проаналізувавши провідні завдання щодо розвитку мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, можемо зробити висновок про схожість педагогічних цілей на цих етапах освіти:

- у формуванні активного словникового запасу;
- розвитку зв'язного мовлення;
- у збагаченні навколишнього мовленнєвого середовища.

Практика роботи в ЗДО переконує, що дошкільники частіше прагнуть до самостійності: розширюються межі їхнього спілкування, воно виходить за коло сім'ї. Це, своєю чергою, вимагає від дитини повноцінного володіння комунікативними засобами, мовою загалом. Процес розвитку мовлення виявляється складним як для дошкільника, так і для педагога. Чим раніше дитина навчиться говорити правильно, тим вільніше вона почуватиметься в колективі: зможе сама організувати гру, звернутися до дорослого чи однолітків, проявити мовленнєву ініціативу та приєднатися до чиеїсь гри. Особливо цінними вважаються такі мовленнєві вміння й навички: вільно (без страху) вступати в діалог, підтримувати його, слухати, висловлюватися, співпрацювати, виявляти ініціативу тощо. Їх у подальшому потребуватиме процес соціалізації та адаптації дитини до нових соціальних умов, шкільних вимог і нового колективу.

Для активного мовленнєвого розвитку дошкільників ми пропонуємо використовувати різноманітні методи та прийоми: спостереження на прогулянках, розгляд картин, ілюстрацій, читання і переказування казок, оповідань, різні інсценування, рухливі й хороводні ігри тощо, – зважаючи на те, що вміння будувати зв'язні висловлення (описи, міркування, оповідання) становлять основу мовленнєвого розвитку вихованців.

Перспективи розвитку мови дошкільників та молодших школярів на засадах наступності вбачаються в якнайповнішому використанні попередніх здобутків дітей, послідовному вдосконаленні їхньої мови на різних етапах онтогенезу. Хоча нерідко практика роботи з дошкільниками виявляє недостатній рівень сформованості мовлення дітей, засвідчує його одноманітність (використання переважно простих та односкладних речень), невправність дошкільників в інтонуванні (регуляції голосу, темпу мовлення), нездатність будувати монолог і т.д.

Як справедливо зауважує А. Богуш, одним із провідних напрямів мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є своєчасно

організована робота з виховання звукової культури мовлення. Звукова культура мовлення становить собою складову частину загальної мовленнєвої культури [3]. Звукова культура мовлення – це полікомпонентне утворення, що охоплює низку елементів: чітку артикуляцію звуків рідної мови, фонетичну та орфоепічну правильність мовлення, мовне дихання, силу голосу, темп мови, фонематичний слух і засоби інтонаційної виразності (наголоси, логічні паузи, ритм, тембр, мелодика) [3].

Серед найпоширеніших недоліків звукової культури мовлення виділяють: вікові, фізіологічні недоліки мовлення дітей; паталогічні вади в мовленні дітей старшого дошкільного віку, зумовлені педагогічною занедбаністю; мовленнєві порушення, викликані неправильним розвитком мовленнєвого апарату (вроджені чи набуті) [2]. Перші дві категорії вад можна усунути в умовах ЗДО. З-поміж рекомендацій щодо ефективних умов виховання правильної звукової культури мовлення в дошкільників А. Богуш виокремлює розвиток на різних етапах дитинства слухового й мовленнєво-рухового аналізаторів; гігієну нервової системи, охорону органів слуху, мовлення, носоглотки; розвиток фонематичного слуху; змістовність життя дітей у дошкільному закладі освіти; активну мовленнєву практику дітей; спільну роботу дошкільного закладу і родини у вихованні звукової культури мовлення; правильне мовлення оточуючих [3].

Вихователь повинен бути прикладом у користуванні рідною мовою, розмовляти з помірною силою голосу, повільно, чітко, виразно промовляти всі звуки у словах, робити логічні паузи, дотримуватися наголосів [3].

Неабиякого значення для успішного виховання звукової культури мовлення в дошкільників набуває використання педагогами ЗДО усної народної творчості. Важливим засобом виявляються малі фольклорні жанри. Сучасна наука визначає малі фольклорні форми як продуктивні когнітивно-семантичні категорії, без опанування яких неможливе формування мовної компетентності людини.

Уже з перших місяців життя дитини потрібно використовувати фольклорні твори. Саме в дитячих колискових піснях містяться мовленнєві моделі дитячої мови, які стимулюють мовлення дитини, полегшують її спілкування з дорослими. Колискові пісні поряд з іншими жанрами несуть у собі могутню силу, що дає змогу розвивати мовлення дітей. Вони збагачують дитячий словник завдяки широкому колу відомостей про навколишній світ, насамперед про ті предмети,

які близькі досвіду і приваблюють своїм зовнішнім виглядом (наприклад, «зайчєня», «котик»). Колискові пісні доречні у формуванні фонематичного сприйняття: цьому сприяє особлива інтонаційна організація (співуче виділення голосом голосних звуків, повільний темп тощо), наявність повторюваних фонем, звукосполучень та ін. Колискові пісні допомагають запам'ятовувати слова і форми слів, словосполучення, оволодівати лексикою. Незважаючи на невеликий обсяг, колискова пісня таїть у собі невичерпне джерело виховних та освітніх можливостей.

З-поміж інших форм фольклорних жанрів, що сприяють виробленню виразності, точності, влучності мовлення дітей, виокремлюють вірші-забавлянки. Художньо-образна поетична форма цих віршів спонукає дитину до усвідомлення інтелектуального, логічного завдання через осмислення значення мовних образів. Завдяки жартівливій цікавій ситуації діти сприймають їх залюбки, весело, як гру чи поетичні жарти. Для використання цих поезій необхідна доброзичлива, приємна атмосфера. Вихователь, підтримуючи гарний настрій дітей, повинен демонструвати їм багаті можливості культурного прояву веселого настрою, зацікавлювати логічними завданнями, заохочувати до активної розмови. Малюків слід знайомити з оповіданнями про світ природи (ліричні пейзажні описи та цікаві історії про тварин, природні явища), світ людських стосунків, справ та інтересів.

Прислів'я і приказки – особливий вид поезії, який через специфічну організацію, інтонаційне забарвлення, використання спеціальних мовних засобів виразності (порівняння, епітети) передає ставлення народу до того чи іншого предмета або явища. Використовуючи у своєму мовленні прислів'я та приказки, діти навчаються чітко, лаконічно, виразно висловлювати власні думки й почуття, інтонаційно забарвлювати свої висловлення, творчо використовувати слово, образно описувати предмети, яскраво характеризувати їх [5].

Народні утішки, пестушки також є прекрасним матеріалом для розвитку мовлення дітей дошкільного віку. За їх допомогою можна розвивати фонематичний слух, оскільки таким фольклорним формам притаманні особливі звукосполучення – наспіви, які повторюються декілька разів у різному темпі, з різною інтонацією, виконуються на мотив народних мелодій. Усе це дитині дає можливість спочатку відчувати, а потім усвідомити красу рідної мови, її лаконічність,

долучитися до форми викладу власних думок, сприяє формуванню образності мови дошкільників, словесній творчості дітей.

Особливою цінністю у процесі словникової роботи відрізняються завдання на відгадування загадок. На таких заняттях слід закріплювати знання дітей про особливості предметів і явищ. Для створення в загадці метафоричного образу вживаються різні засоби художньої виразності (прийом уособлення, багатозначні слова, визначення, епітети, порівняння, особлива ритмічна організація), які сприяють формуванню образного мовлення дітей дошкільного віку

[5]. Загадки збагачують словник дітей завдяки чисельності слів, допомагають побачити вторинні їх значення, формують уявлення про переносне значення слова, а також полегшують засвоєння звукової й граматичної будови мови, спонукаючи зосередитися на мовній формі та аналізувати її [5]. Загадка – одна з малих форм усної народної творчості, у якій стисло, в образній формі даються найбільш яскраві, характерні ознаки предметів чи явищ. Вважаємо справедливим твердження І. Єнгалічева, що використання загадок у роботі з дітьми сприяє розвитку в них навичок мовлення. Уміти довести – це не тільки здатність правильно, логічно мислити, але й правильно висловлювати свої думки, втілюючи їх у точну словесну форму. Доведення потребує особливих, відмінних від опису, мовних зворотів, граматичних структур та власної композиції [5].

Актуальним завданням мовленнєвого розвитку дошкільників вважаємо вироблення в них правильної дикції, оскільки в цьому віці ще не достатньо скоординовані органи мовленнєвого апарату. Тому нерідко дітям притаманні зайва квапливість, нечіткість вимовляння слів, «проковтування» закінчень й т.ін. Малі фольклорні жанри лаконічні й чіткі за формою, глибокі та ритмічні, що вимагає чіткої вимови.

Працюючи над дикцією дитини, варто використовувати скоромовки. Скоромовка – весела і віртуозна гра у швидке повторення жартівливих віршів та фраз, що складно вимовляються без належної практики, сприймається вона на слух, а це значно ускладнює завдання. Скоромовку треба вправляти шляхом повільної, перебільшено чіткої вимови слів. Після довгого й багаторазового повторення одних і тих же фраз мовленнєвий апарат може легко виконувати ту ж роботу в дуже швидкому темпі.

Отже, у період сензитивного опанування мови, коли дитина замінює звуконаслідувальні слова правильною лексикою, починає засвоювати звуки рідної мови, необхідно пропонувати їй найкращі

зразки народної мудрості – малі фольклорні жанри: колискові, забавлянки, утішки, лічилки, примовки, заклички, скоромовки. Адже саме вони «легкі для наслідування, водночас вводять дитину у світ дорослого побутового життя, прилучають до споконвічних національних цінностей, традицій, звичаїв» [2, с. 11–12]. Фольклорні твори вирізняються барвистістю, виразністю, ритмічністю, легкістю для запам'ятовування. Їм притаманна низка специфічних рис, які надзвичайно приваблюють дитину, а саме: невеликий обсяг тексту, захопливий ігровий сюжет, доступність змісту, використання художньо-зображувальних засобів мови та ін.

Особливого значення в розвитку вимови дошкільника набувають казки, де персонажі описуються просто і зрозуміло. У казці відображається побут, життя людей, які характеризуються добротою, хоробрістю, винахідливістю, чесністю, турботливістю тощо. Дитина, слухаючи казку, засвоює інформацію про життя, бажані для людини якості, норми поведінки в тій чи іншій ситуації, дізнається про те, як не треба поводитися. Читання батьками казок сприяє пізнанню дитиною навколишнього світу, розвитку уважності, фантазії, пам'яті. Подумки дитина малює у своїй уяві персонажів казок – чесних, сміливих чи, навпаки, хитрих і боягузливих.

Слід наголосити на ще одній важливій проблемі у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільника в контексті наступності ЗДО та початкової школи. У час високих технологій і швидкостей у суспільстві відбулося зміщення ціннісних орієнтирів. Збільшення обсягу інформації, трансформації у сфері міжособистісних відносин, застосування комп'ютерних технологій у науці, мистецтві, побуті справило не лише позитивний вплив, але негативно позначилося на духовному світі людини. У молоді з'явилося так зване «кліпове мислення», що породжує коротку, нестійку думку внаслідок миттєвої чи несподіваної зміни вражень. Такий спосіб мислення не може сприяти збагаченню мовлення, його образності чи виразності, а також знижує рівень аналітичних здібностей особистості. У дошкільників від частого миготіння на екрані різних яскравих образів, здебільшого не пов'язаних між собою, загальмовується розвиток зв'язного мовлення. Сказане загрожує збільшенням числа дітей з низьким рівнем мовної культури, наближенням небезпеки глобальної бездуховності та аморальності.

Не меншої шкоди людству нині завдає знецінення книги як джерела цілісного розвитку і духовного збагачення. На жаль, люди почали мало читати. Особливо непокоїть втрата традиції сімейного

читання, адже саме читання в сім'ї є одним із важливих чинників усебічного розвитку дітей дошкільного віку. Читання в сімейному колі не просто приносить насолоду, але й виховує любов до книги, розвиває пізнавальні інтереси, духовно об'єднує та зміцнює родину, утверджує добрі традиції. Дитина бачить, як під час читання всі уважно дивляться один на одного, відчувається емоційний відгук у душі кожного. По закінченню читання кожен хоче висловитися, дорослі звертаються до дітей із запитаннями, за допомогою яких розкривається повний зміст казки чи оповідання.

Використовуючи читання як засіб формування мовлення дошкільників, дорослі повинні з великою відповідальністю поставитися до того, як і що читати, які ставити запитання, щоб активізувати розмовну мову дитини. Тобто читання дітям дошкільного віку книг висуває низку вимог. Слід урахувати, що яскраве промовисте читання сприяє активному сприйняттю змісту, активізації мислення: дитина співчуває персонажам, намагається передбачити події, порівнює почуте зі своїм досвідом. Діти стежать за дикцією, виразністю мови, інтонацією, вибирають казки або оповідання духовно-морального змісту. Якщо читання відбувається вдень, то варто його супроводжувати бесідою, побудованою на основі запитань та відповідей. Запитання мають бути короткими, чіткими, зрозумілими, сприяти розкриттю змісту прочитаного. Дуже добре, коли читання супроводжується застосуванням пояснювально-ілюстративного методу – показом реальних предметів, використанням барвистих картин, малюнків, демонстрацією відеороликів для поглибленого осмислення, запам'ятовування, розвитку навичок аналізу й порівняння. Читання, що супроводжується пояснювально-ілюстративним методом сприяє тому, що дитина вчиться слухати. Вона починає розрізняти інтонацію, смислові акценти, намагається запам'ятати сюжет казки чи оповідання. Батьки, які запровадили в родині традицію спільного читання, показують приклад створення теплої сімейної атмосфери, отримання радості від спілкування. Дитина в такому оточенні вчиться робити добро, росте чуйною і турботливою.

Окремо варто сказати про роль сімейного читання в розвитку розмовного мовлення дошкільників. Завдяки такому читанню трирічна дитина, наприклад, учиться висловлювати найпростіші судження про предмети, встановлювати залежність між ними, розрізняти зовні схожі речі, узагальнювати. До чотирьох років її словниковий запас сягає 1500–2000 слів. Дитина не тільки розуміє лексичне значення, але вже вміє поєднувати слова в речення. Як зауважують дослідники,

мовлення 4-5-річного дошкільника характеризується активним розвитком його звукового аспекту. Дитина починає усвідомлювати особливості своєї вимови. Інтенсивно зростає словниковий склад мови. Ускладнюється її граматична будова. Діти засвоюють закономірності морфемної (слово) та синтаксичної (фраза) будови. Зазвичай, дитина 4-5 років інтуїтивно розуміє значення «дорослих» слів, хоч і застосовує їх подекуди неправильно. Слова, які утворює дитина за законами граматики рідної мови, завжди впізнавані, іноді дуже успішні й обов'язково – оригінальні [20].

Читання допомагає дошкільнику розвивати і зв'язне мовлення, викладати думки послідовно, пов'язувати окремі предмети або явища в логічно побудованому висловленні. Для розвитку мовлення дошкільнят педагоги рекомендують читати щоденно 20 хвилин перед сном.

Спільне читання передбачає читання вголос, що стимулює соціальний розвиток дитини: вона може бурхливо реагувати на почуте, радіти або засмучуватися. Під час читання вголос у дошкільника покращується сприйняття, збільшується запас слів, з'являється впевненість у собі, він із задоволенням вступає у спілкування. Дослідники впливу читання на мовлення дошкільника рекомендують перетворити цей процес на радісну ситуацію спілкування, але в жодному разі – не на моменти відбування покарання. Якщо дитина ще не готова до прослуховування прочитаного, то не варто змушувати її. Читання має приносити задоволення, тому, читаючи дітям казки на ніч, батьки перетворюють такі хвилини на радість спілкування.

Людина, яка читає, вирізняється високим інтелектом, ерудицією, інформаційною обізнаністю, здатністю розрізняти «що таке добре і що таке погано», чинити добро тощо. Оволодіння мовою – це запорука розумового, інтелектуального, естетичного й духовно-морального розвитку дитини дошкільного віку. Існує безліч прикладів, коли сімейне читання так вплинуло на дитину, що вона все своє доросле життя з трепетом згадувала традиції домашнього читання. Водночас людина, нездатна чітко висловити свою думку, потерпає від нерозуміння або осуду оточуючих, уникає спілкування. Підвалини такої мовленнєвої невправності переважно слід шукати в дитинстві, зокрема і в недостатності належної уваги батьків до розвитку мовлення дитини. Важливо підкреслити, що дошкільники з погано розвиненим мовленням, бідним словниковим запасом швидко втрачають інтерес до спілкування та гри в групі, починають цуратися

всіх, не прагнуть до пізнання навколишнього світу. До речі, поступово в таких дітей знижується самооцінка.

Нині існує багато способів зацікавити дитину читанням. Наприклад, у бібліотеках та книгарнях проводяться спеціальні виставки, де можна знайти барвисті і змістовні книги для сімейного читання. Створені інформаційні центри для психологічної підтримки батьків, які мають дітей із проблемами розвитку мовлення, надання інформаційно-консультативної допомоги щодо використання книги як дієвого засобу мовленнєвого розвитку.

Для батьків, чиї діти відвідують заклад дошкільної освіти, рекомендується проведення батьківських зборів або бесід на теми: «Значення книги в житті дошкільника», «Виразне читання як умова успішної мовленнєвої діяльності дитини», «Вплив читання на розвиток мовлення дошкільнят», «Духовно-моральне виховання дітей засобами читання в колі сім'ї» та ін.

Позитивний результат мовленнєвого розвитку дошкільнят значною мірою визначається єдністю зусиль усіх суб'єктів освітнього процесу – батьків, педагогів, вихователів і дітей. Найбільш зацікавленими в цілісному розвитку дітей мають бути саме батьки. Власним прикладом любові до книги, захоплення літературою, високої культури спілкування між собою спонукати дітей до мовленнєвого поступу. Якщо читання в сім'ї стає традицією, то дитина долучається до читацької культури, здобуває фундамент для розвитку мовлення, мислення, пам'яті, уяви як основи розвитку цілісної особистості.

Ще одним чинником успішного формування мовленнєвої компетентності дошкільника у контексті наступності ЗДО та школи є мовлення вихователів. Формування мовленнєвої діяльності дітей відбувається у процесі їхньої взаємодії з оточуючими людьми за допомогою матеріальних і мовних засобів. Тобто мовлення розвивається під дією соціального середовища. Як відомо, внутрішні механізми мовлення дитини утворюються лише під впливом систематично організованого мовлення дорослих. Іншими словами, для мовленнєвого розвитку дошкільника потрібні такі складові: мовленнєве середовище, яке дає зразки, власна мовна практика. Активність дітей в оволодінні мовою не зводиться лише до наслідування, її засвоєння відбувається, коли дитина на основі готових форм, запозичених із мовлення дорослих, будує свої висловлення.

Мовленнєве середовище – це не лише ті мовленнєві зразки, що сприймаються людиною як мова оточуючих і близьких людей, але й мовлення телебачення, радіо, кіно й театру. І все ж потужним засобом

навчання та розвитку дітей служить мовлення педагога, від культури якого залежить їхній рівень освіченості та вихованості.

Дитина чутливо сприймає те, як розмовляють дорослі, наслідуює їх і копіює. У її інтонаціях, слововжитку, наголосі проявляються особливості мовлення близьких людей, а також вихователів. Дитина передає жести й міміку, використовуючи характерні і часто вживані дорослими мовні звороти. Мовне багатство, як і недоліки мовної культури людей, які оточують дитину, стають її надбанням [2].

У зв'язку з цим важливо, щоб близькі дитині люди уникали багатослівності, ненормативних словосполук («ще саме», «ну», «ось так», «як би», «так сказати» тощо), просторічних елементів, діалектизмів, сленгу та ін. Як показують наші спостереження, найпоширенішим недоліком мовлення вихователів сьогодні є зловживання сленгом (від англ. *Slang*).

Сленг – це експресивно й емоційно забарвлена лексика розмовної мови, що відхиляється від прийнятої літературної мовної норми [20]. Останнім часом сленг усе частіше трапляється в мовленні дорослих. У масовій мовній культурі, на телебаченні, радіо часто чуємо слова типу: «круто», «кльово», «супер» та ін. Виховання дітей у такому мовленнєвому середовищі неминуче призводить до засвоєння ними сленгу. У процесі формування мовленнєвих умінь дитина потребує допомоги дорослого, здатного вчасно виправити помилки, підказати, пояснити значення, переваги чи недоліки окремих слів та висловлень. Сказане доводить необхідність підвищення культури мовлення педагогів і батьків, якості їхнього спілкування між собою в педагогічному колективі, сім'ї та з дітьми зокрема.

Щоб дослідити реальний вплив сленгу дорослих на мовлення дошкільників, ми провели спостереження за спілкуванням дітей, а також анкетування педагогів і батьків. Важливо було зрозуміти, наскільки використання сленгу, просторіччя в дитячому мовленні залежить від впливу дорослих.

У ході спостереження за спілкуванням дошкільників у старших групах помітили, що більшість із них переймає мовленнєві помилки від дорослих. Як виявилось, одні й ті ж діти уникають сленгу чи ненормативних слів у розмові з вихователями, які слідкують за культурою їхнього мовлення, і активно вживають такі слова у присутності тих, хто на це не зважає.

Крім цього, встановлено, що майже всі члени педагогічного колективу дошкільного закладу у своєму мовленні використовують сленг, але більшою мірою це характерно для молодих педагогів.

Найчастіше трапляються такі слова: «класно», «круто», «кльово», «очманіти», «фест» та ін. Нас зацікавив той факт, що деякі вихователі намагаються навіть наслідувати дітей, щоб нібито непомітно ввійти до їхньої спільноти, встановити дружні, довірливі відносини: (наприклад, «нічого собі», «як круто ви придумали!»); «Вау! Юро, це тобі тато подарував?»; «Ну я балдію від вас, дівчата!» та ін.).

Анкетування педагогів і батьків спрямовувалося на виявлення рівня їхніх знань про мовленнєву культуру спілкування та ставлення до сленгу. Показово, що не всі педагоги зізналися в його використанні у своєму мовленні, хоча під час спостережень це неодноразово фіксувалося. На запитання «Чи використовуєте Ви у своєму мовленні сленг?» більшість респондентів заперечила. Припускаємо, що сленг настільки проник у наше звичайне мовлення, що часом навіть не помічається.

Причиною значного поширення сленгу опитувані вважають недостатню увагу до мовленнєвої культури, проблеми у вихованні, зокрема педагогічну занедбаність. Загалом же учасники анкетування зацікавилися питанням формування культури мовлення. Для цього ми запропонували до обговорення такі тези: «Дітям потрібно менше використовувати сучасні гаджети»; «Якою має бути система мовленнєвої роботи з педагогічним колективом та вихованцями у ЗДО»; «Виховувати дитину повинні не лише вихователі в дошкільному закладі, але й батьки вдома».

Позитивно оцінили використання сленгу в мовлення лише кілька опитаних, зауваживши, що деякі вислови здатні коротше і точніше висловити думку (наприклад: «Можна, звичайно, описати щось і літературною мовою, але фраза стане значно довшою»). Число тих, хто негативно оцінив роль сленгу, істотно переважало. Нерідко траплялися досить категоричні позиції: «Мене як батька від подібних слів просто трясє! Можна ж володіти грамотно хоча б тією мовою, носієм якої ви є?».

Отже, відомості, отримані в ході навіть нетривалого дослідження, свідчать про актуальність завдання підвищення мовленнєвої культури педагогів та батьків.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.

2. Бенера, В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей : навчально-методичний посібник [за кредитно-модульною системою організації навч. процесу для студ. напряму підгот. «Дошкільна освіта»]. Київ : Слово, 2019. 384 с.
3. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник; вид. 2-ге, доповнене. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
4. Державний стандарт початкової освіти.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>.
5. Єнгаличева І. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами малого жанрового фольклору
URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkol_u/50/13.pdf.
6. Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою.
URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2345-zabezpechennya-nastupnost-zdo-ta-nush>.
7. Закон України «Про дошкільну освіту».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
8. Закон України «Про освіту».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
9. Концептуальні засади реформування середньої школи. Концепція НУШ.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
10. Концепція освіти дітей раннього і дошкільного віку.
URL: http://tvogovt.zp.ua/sites/default/files/konceptciya_osvity_ditey_rannogo_ta_doshkilnogo_viku_vid_09_07_2020.pdf.
11. Крутій К. Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини.
URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Krutij.pdf.
12. Кушнір В. Педагогічні ідеї Еллен Кей у контексті розвитку європейської системи освіти кін. XIX – поч. XX ст. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2009. № 3. С. 103–109.
13. Кушнір В. Сучасні виклики до передшкільної освіти у контексті завдань Нової української школи. URL: https://dwherold.de/onewebmedia/Monograph_revised%20Kushnir2020.pdf.
14. Лукіна Т. О. Доступність освіти як показник результативності державного управління освітою в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 3. С. 114–120.
15. Мельник Н. І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: теорія і практика. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 392 с.
16. Мельниченко Н. Законодавче регулювання дошкільної освіти у країнах - членах ЄС та можливість застосування цього досвіду в Україні. URL: <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-15-15-31/884-zakonodavche>

regulyuvannyadoshkilno%D1%97-osviti-u-kra%D1%97nax-chlenax-yes-ta-mozhlyvist-zastosuvannya-cogodosvidu-v-ukra%D1%97ni.html.

17. Пітерс Я. Підвищення якості дошкільної освіти та догляду за дітьми в Україні

URL: www.ussf.kiev.ua/images/project51/Дошкільна%20освіта%20та%20догляд%20за%20дітьми%20в%20Україні-cover.pdf.

18. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку /Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с. http://tvogovt.zp.ua/sites/default/files/konceptiya_osvity_ditey_rannogo_ta_doshki_lnogo_viku_vid_09_07_2020.pdf.

19. Рекомендації комітетських слухань щодо дошкільної освіти. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/u-rekomendaciyah-komitetskyh-sluhan-vahtovanopropozyciyi-amu-shchodo-doshkilnoyi-osvity>.

20. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир : ФОП Левковець, 2022. 313 с.

ПРОБЛЕМА ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Грицак Наталія

Дослідженню проблеми читання художнього твору, формуванню читацького інтересу, розвитку читацької компетентності, вивченню організації читацької діяльності, розробки різноманітних методів, прийомів і форм організації читацької діяльності учнів присвячені ґрунтовні праці багатьох сучасних психологів – Я. Андреєвої, Л. Беленької, А. Брудного, Н. Чепелевої та інших науковців; науковців-методистів – Н. Волошиної, О. Ісаєвої, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, І. Поліщук, О. Міщенко, С. Сафарян, А. Ситченка, О. Слижук та інших учених.

Студіювання науково-методичних досліджень дало змогу виразити пріоритетні напрями формування і розвитку читацької культури сучасної молоді:

- коментоване читання художнього твору, що сприяє пізнанню прихованого змісту / підтексту цього твору;
- виразне читання художнього твору;
- огляд культурологічного / етнокультурологічного контексту, який допомагає глибокому сприйняттю художнього твору;
- організація проблемно-емпатичних ситуацій, що загалом активізує читацьку компетентність;
- розробка ефективних методів і прийомів читання художнього твору (індивідуального, коментованого, виразного, вибіркового,